

Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης

Πολιτικό Σύστημα

[κατ' επιλογήν υποχρεωτικό μάθημα ΚΕΥ/κωδικός ΠΣΥΠ448]

Ακαδημαϊκό έτος 2016-2017

Εαρινό (6^ο και άνω) εξάμηνο

Διδάσκων: Αλέξανδρος Κεσσόπουλος

A. Περιγραφή του μαθήματος

Βασικό χαρακτηριστικό του μαθήματος αποτελεί ο διεπιστημονικός του χαρακτήρας, καθώς ο στόχος της κατανόησης τόσο του θεσμικού πλαισίου όσο και του τρόπου λειτουργίας των πολιτικών συστημάτων επιτάσσει τη μελέτη τους υπό το πρίσμα τριών πειθαρχιών: της πολιτικής επιστήμης, της ιστορίας και του συνταγματικού δικαίου.

Το διάγραμμα του μαθήματος χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη έχει ως θέμα την ιστορική καταγωγή και εξέλιξη του κοινοβουλευτισμού, του κομματικού φαινομένου και των εκλογικών συστημάτων, όπως αυτά διαμορφώθηκαν σταδιακά στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Στο επίκεντρο της δεύτερης ενότητας τίθεται η μελέτη της πολιτικής και θεσμικής κρίσης κατά την ταραχώδη περίοδο του Μεσοπολέμου, οπότε οι δημοκρατίες καταλύονταν στη μια ευρωπαϊκή χώρα μετά την άλλη, είτε δια της βίας είτε με νομότυπο τρόπο. Στην τρίτη ενότητα εξετάζεται το θεσμικό πλαίσιο του σύγχρονου ελληνικού πολιτικού συστήματος, ενώ, επιπλέον, έμφαση δίνεται και στα καινοφανή χαρακτηριστικά της λειτουργίας του, όπως αυτά διαμορφώθηκαν μετά τον κατακερματισμό της πολιτικής σκηνής κατά τη συγκυρία της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Η τελευταία ενότητα έχει ως στόχο να αναδείξει το διεθνή προβληματισμό γύρω από το μέλλον των πολιτικών συστημάτων, δεδομένου ότι στο μεν θεσμικό επίπεδο καταγράφεται, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, μια προϊούσα αλλοίωση του πλαισίου της συνταγματικής νομιμότητας, ενώ στο πολιτικό επίπεδο η δυναμική της άκρας δεξιάς συνιστά πλέον ευθεία απειλή για τις σύγχρονες δημοκρατίες.

B. Μαθησιακοί στόχοι

Η διδασκαλία του μαθήματος έχει ως κεντρικούς άξονες αφενός τη θεωρητική επεξεργασία βασικών εννοιών της πολιτικής επιστήμης – κοινοβουλευτικό σύστημα, πολιτικά κόμματα, κατάσταση έκτακτης ανάγκης – και αφετέρου την εξέταση του ιδιαίτερου τρόπου λειτουργίας των πολιτικών θεσμών σε κρίσιμες καμπές της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας. Με οδηγό αυτή τη μεθοδολογική προσέγγιση

επιχειρείται η σφαιρική μελέτη της έννοιας και της ιστορικής εξέλιξης των πολιτικών συστημάτων, όχι μόνο σε συνθήκες ομαλότητας, οπότε το Δίκαιο οριοθετεί τη λειτουργία του Κράτους, αλλά και σε έκτακτες περιστάσεις, όταν η όξυνση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών ανταγωνισμών μπορεί να οδηγήσει σε θραύση του θεσμικού πλαισίου ή και σε εκτροπή από τη νομιμότητα.

Γ. Διδακτικές ενότητες

1. Πραγμάτευση βασικών εννοιών

- Ιστορική εξέλιξη του κοινοβουλευτικού συστήματος - Ευρώπη και Ελλάδα
(διάκριση δυαδικού – ορλεανικού – και μονιστικού συστήματος, συρρίκνωση των αρμοδιοτήτων του στέμματος, ενίσχυση της λαϊκής αντιπροσωπείας, τυποποίηση της κοινοβουλευτικής αρχής στα συνταγματικά κείμενα)
- Γένεση και εξέλιξη του κομματικού φαινομένου
(πολιτική οργάνωση του εκλογικού σώματος, τρόπος εκπροσώπησης κοινωνικών ομάδων και πολιτικών ιδεών, μετάβαση από το κόμμα στελεχών στο κόμμα μαζών)
- Εκλογικά συστήματα
(σταδιακή καθιέρωση της καθολικής ψήφου σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διακρίσεις αναλογικού και πλειοψηφικού συστήματος, σταυρού προτίμησης και λίστας)

2. Η κρίση του κοινοβουλευτισμού στο Μεσοπόλεμο. Ευρώπη και Ελλάδα

- Άνοδος αυταρχικών καθεστώτων στην Ευρώπη
(γέννηση και επικράτηση του φασισμού στην Ιταλία, κρίση και κατάρρευση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης)
- Εθνικός διχασμός και πορεία προς τη δικτατορία της 4ης Αυγούστου
(μέθοδοι αλλοίωσης της συνταγματικής νομιμότητας από το βενιζελικό και το αντιβενιζελικό στρατόπεδο κατά το Μεσοπόλεμο, μετατροπή της έννοιας του πολιτικού αντιπάλου σε εσωτερικό εχθρό)
- Συμβολή της συνταγματικής θεωρίας στην εμπέδωση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης
(θεωρητικός διάλογος ανάμεσα στους Καρλ Σμιτ και Χανς Κέλσεν αναφορικά με το ρόλο των πολιτικών θεσμών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, σημασία της ηγεμονίας του σμιτιανού έργου στο πεδίο της μάχης των ιδεών και συνέπειες της επικράτησης της πολιτικής θεολογίας έναντι του φιλοσοφικού σχετικισμού)

3. Οι πολιτικοί θεσμοί της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας

- Θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων (χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, όροι προβολής των θέσεών τους από τα ΜΜΕ, ζήτημα απαγόρευσης των ακραίων κομμάτων)
- Λειτουργία των κοινοβουλευτικών ομάδων και η νομική θέση του βουλευτή (διάκριση μεταξύ ελεύθερης και επιτακτικής εντολής, κομματική πειθαρχία, ασυλία των βουλευτών)
- Ατομικές και πολιτικές ελευθερίες - διασφάλιση του πολιτικού πλουραλισμού μέσω της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των μειοψηφιών (εξέταση του κανονιστικού περιεχομένου σειράς θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία του τύπου, του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, αλλά και θεσμικών εγγυήσεων, όπως οι όροι λειτουργίας της ραδιοτηλεόρασης)
- Μετάβαση από το δικομματικό στον πολυκομματικό κοινοβουλευτισμό (φαινόμενα κρίσης αντιπροσώπευσης και κατακερματισμού των πολιτικών δυνάμεων μετά την περιέλευση της χώρας σε καθεστώς οικονομικής επιτροπείας το 2010, μετάβαση από τις μονοκομματικές στις συμμαχικές κυβερνήσεις, αποδυνάμωση της θέσης του πρωθυπουργού)

4. Ο κοινοβουλευτισμός σε κρίσιμη καμπή

- Συρρίκνωση του ρόλου των νομοθετικών σωμάτων στη συγκυρία της οικονομικής κρίσης - ελληνική και διεθνής εμπειρία (ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της εκτελεστικής εξουσίας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, συστηματική προσφυγή στις διατάξεις του δικαίου της ανάγκης)
- Το φάντασμα της άκρας δεξιάς πάνω από την Ευρώπη και τις Η.Π.Α. (κοινωνικά και πολιτικά αίτια της ραγδαίας ανόδου της λαϊκιστικής δεξιάς και της ιδεολογικής και εκλογικής αποδυνάμωσης της σοσιαλδημοκρατίας σε διεθνές επίπεδο)

Δ. Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αλιβιζάτος Νίκος, Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Θεμέλιο, Αθήνα 1995.
- Αλιβιζάτος Νίκος, Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία, 1800-2010, Πόλις, Αθήνα 2011.
- Βλαχόπουλος Σπύρος (επιμ.), Θεμελιώδη δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017.

- Βούλγαρης Γιάννης – Νικολακόπουλος Ηλίας (επιμ.), 2012: Διπλός εκλογικός σεισμός, Θεμέλιο, Αθήνα 2014.
- Καμτσιδου Ιφιγένεια, Το κοινοβουλευτικό σύστημα. Δημοκρατική αρχή και κυβερνητική ευθύνη, Σαββάλας, Αθήνα 2011.
- Kelsen Hans, Περί της ουσίας και της αξίας της δημοκρατίας. Το πρόβλημα του κοινοβουλευτισμού, Μετάφραση: Μιχάλης Κυπραίος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1998.
- Κράουτς Κόλιν, Μεταδημοκρατία, Μετάφραση: Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Εκκρεμές, Αθήνα 2006.
- Μανιτάκης Αντώνης, Τι είναι Πολίτευμα, Σαββάλας, Αθήνα 2009.
- Melzer Ralf & Serafin Sebastian (επιμ.), Ο δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη, Μετάφραση: Ελίζα Παπαδάκη, Πόλις, Αθήνα 2014.
- Michels Robert, Κοινωνιολογία των πολιτικών κομμάτων στη σύγχρονη δημοκρατία, Μετάφραση: Γιώργος Ανδρουλιδάκης, Γνώση, Αθήνα 1997.
- Moschonas Gerasimos, In the Name of Social Democracy, The Great Transformation: 1945 to the Present, Verso, London 2002.
- Νικολακόπουλος Ηλίας, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1989.
- Παντελής Αντώνης, Εγχειρίδιο συνταγματικού δικαίου. Βασικές έννοιες – συνταγματική ιστορία, Λιβάνης, Αθήνα 2007.
- Sartori Giovanni, Parties and party systems. A framework for analysis, European Consortium for Political Research Press, Colchester 2005.
- Schmitt Carl, Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας, Μετάφραση: Παναγιώτης Κονδύλης, Λεβιάθαν, Αθήνα 1994.
- Seton – Watson Christopher, Italy from liberalism to fascism, 1870-1925, Methuen and Co Ltd, Frome and London 1967.
- Σμιτ Καρλ, Η έννοια του πολιτικού, Μετάφραση: Αλίκη Λαβράνου, Κριτική, Αθήνα 2009.
- Σπουρδαλάκης Μιχάλης, Για τη θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων, Εξάντας, Αθήνα 1990.
- Φουντεδάκη Πηνελόπη, Τα δικαιώματα των βουλευτών. Βουλή των βουλευτών ή των κοινοβουλευτικών ομάδων;, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993.
- Winkler Heinrich August, Βαϊμάρη: Η ανάπηρη δημοκρατία 1918-1933, Μετάφραση: Αντζη Σαλταμπάση, Πόλις, Αθήνα 2011.